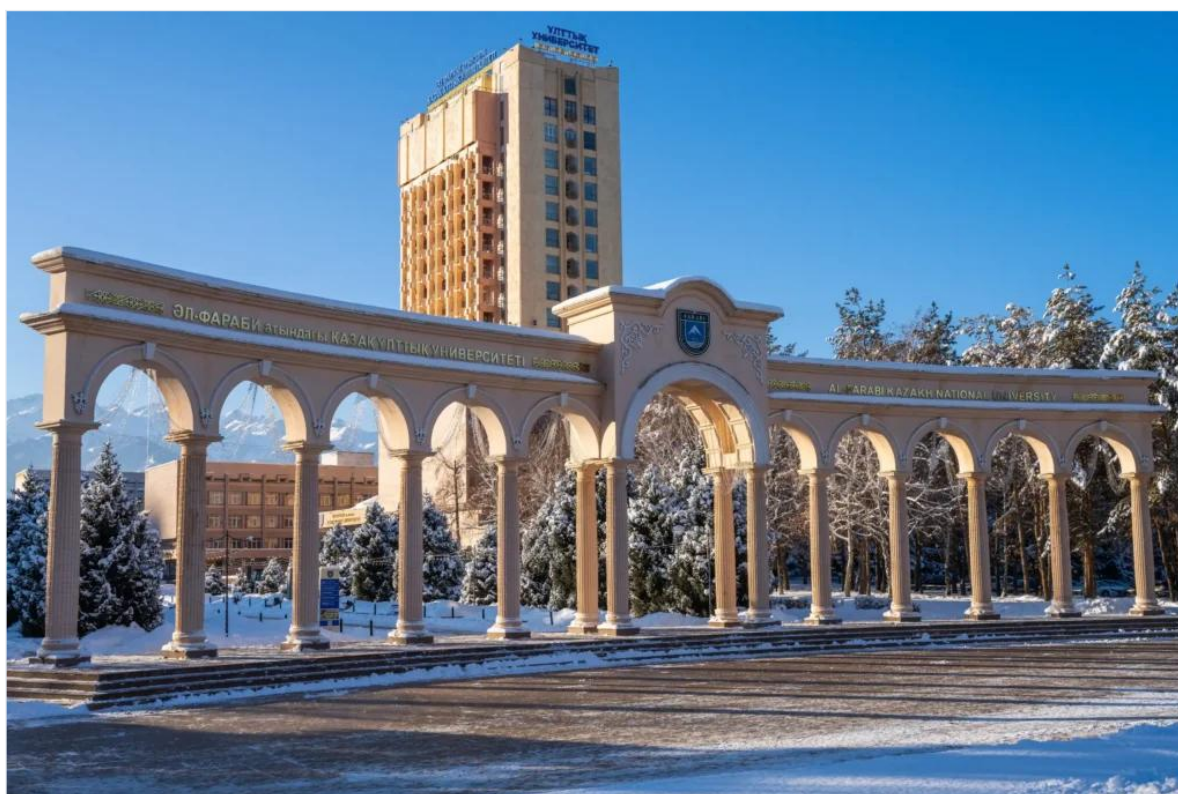

БӨЛІМ: FARABI UNIVERSITY / UNIVER / СТУДЕНТ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті: ұлттық ғылым мен білімнің көшбасшысы

ЖАРИЯЛАНДЫ
11.12.2025**ТІРЕК СӨЗДЕР**
bilimgger, академиялық мобильдік, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, ғылыми зерттеу, жоғары білім, инновация, кадрлар даярлау, ҚазҰУ, ұлттық университет, халықаралық рейтингтер, цифрлық университет**СІЛТЕМЕ**
<https://bilimgger.kz/185742/>

Сурет 1. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті: ұлттық ғылым мен білімнің көшбасшысы

Темірханова Ақгүлім Жомартқызы

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Мамандық: Логистика

Жетекші: **Шарапиева Мадина Дузбаевна**

Аннотация

Бұл мақалада Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің (ҚазҰУ) Қазақстанның жоғары білім беру жүйесіндегі жетекші рөлі, ғылыми-зерттеу әлеуеті, инновациялық даму бағыты және халықаралық кеңістіктегі орны жан-жақты қарастырылады. 1934 жылы құрылған университет бүгінгі күні 180-ге жуық бағыт бойынша мамандар даярлайтын, аймақтағы зерттеулерге бағдарланған ең ірі көпсалалы жоғары оқу орны болып табылады [1; 3;]. Мақалада ҚазҰУ-дың тарихи қалыптасу кезеңдері, факультеттер жүйесі, заманауи білім беру бағдарламалары, зерттеу инфрақұрылымы мен ғылыми мектептері, цифрлық және инновациялық жобалары, сондай-ақ халықаралық рейтингтердегі көрсеткіштері талданады. Университеттің QS және THE сияқты беделді рейтингтердегі позициялары, Орталық Азиядағы жетекші университет мәртебесі атап өтіледі [8-10]. Сонымен қатар ҚазҰУ түлектерінің елдің әлеуметтік-экономикалық, мәдени және ғылыми дамуына қосқан үлесі сипатталып, университеттің ұлттық интеллектуалдық капиталды қалыптастырудағы стратегиялық миссиясы ашылады.

Кілт сөздер

ҚазҰУ, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, жоғары білім, ғылыми-

зерттеу, инновация, халықаралық рейтингтер, цифрлық университет, ұлттық университет, кадрлар даярлау, академиялық мобильдік.

Кіріспе

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Қазақстандағы классикалық университеттік білім беру дәстүрін жалғастырып, оны заманауи талаптармен ұштастырып келе жатқан жетекші жоғары оқу орындарының бірі саналады. Университеттің тарихи миссиясы – ұлттық ғылым мен білімді ұштастыру, елдің интеллектуалдық және адами капиталын қалыптастыру, халықаралық деңгейде бәсекеге қабілетті, кең ауқымды құзыреттерге ие мамандар даярлау [1; 3].

XX ғасырдың 30-жылдарында елге инженер-техник, ғылым, білім және басқару салалары бойынша жоғары білікті кадрлар ауадай қажет болды. Осы тарихи қажеттілік негізінде 1934 жылдың 15 қаңтарында Қазақ мемлекеттік университеті ашылды; алғашқы жылдары-ақ физика-математика және биология факультеттеріне 54 студент қабылданып, профессор-оқытушылар құрамы жасақталды [1; 4]. Бүгінде осы шағын бастама Орталық Азия кеңістігіндегі ең ірі ғылыми-білім беру кластерлерінің біріне айналды.

Қазіргі жаһандану жағдайында университеттің бәсекеге қабілеттілігі тек білім беру бағдарламаларының саны және студенттер контингентімен ғана емес, ғылыми зерттеулердің сапасымен, халықаралық ынтымақтасу деңгейімен, инновациялық инфрақұрылымымен, сондай-ақ әлемдік рейтингтердегі орны арқылы өлшенеді. ҚазҰУ осы өлшемдердің барлығы бойынша аймақтық көшбасшы ретінде танылып отыр: QS World University Rankings аясында Орталық Азиядағы №1 университет деген мәртебеге ие болуы – соның айқын дәлелі [8; 9].

ҚАЗҰУ-ДЫҢ ТАРИХИ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУ КЕЗЕҢДЕРІ

ҚазҰУ тарихы – Қазақстанның жоғары мектебі мен ұлттық ғылымының даму тарихымен тығыз байланысты үдеріс. Университет ресми түрде 1934 жылдың 15 қаңтарында ашылып, алғашқы жылдары классикалық университетке тән базалық факультеттер – физика-математика, биология, кейіннен химия, тарих, филология сияқты бөлімдер бойынша мамандар даярлауды бастады [1; 3]. Соғыс және соғыстан кейінгі кезеңдерде университет еліміз үшін аса қажет инженерлік-техникалық, педагогикалық және ғылыми кадрлардың негізгі ұстаханасына айналып, өндіріс пен ауыл шаруашылығын дамытуға үлес қосты [3; 4].

Кеңес дәуірінде ҚазМУ (сол кездегі атауы) Одақ көлемінде танылған ғылыми орталықтардың біріне айналып, көптеген бірегей зертханалар мен ғылыми мектептер қалыптастырды. Тәуелсіздік жылдарында университет құрылымдық және мазмұндық жаңғыру кезеңін бастан өткерді: жаңа мамандықтар ашылды, кредиттік оқыту

технологиясы енгізілді, көптілді білім беру жүйесі қалыптасты, академиялық еркіндік кеңейді [1; 3]. 1991 жылдан кейін университетке ұлы ғұлама, Шығыс Аристотелі атанған Әбу Насыр әл-Фарабидің есімінің берілуі – оның гуманистік, өркениеттік миссиясының айқын символына айналды [3].

XXI ғасырдың алғашқы онжылдықтарында ҚазҰУ зерттеуші университет концепциясына бет бұрып, инновациялық даму бағытын күшейтті. Университет Президенттің «Сапа саласындағы жетістіктері үшін» сыйлығын алғаш алған ЖОО ретінде тіркеліп, ТМД деңгейіндегі сапа саласындағы марапаттарға ие болды [9; 10]. Соңғы жылдары университеттің 90 жылдығы аталып өтіп, оның осы уақыт аралығындағы оқу, ғылыми, тәрбие және халықаралық қызметінің нәтижелері қорытындыланды; мерейтой аясында ғылыми форумдар, халықаралық конференциялар ұйымдастырылып, стратегиялық даму құжаттары жаңартылды [2; 4].

АКАДЕМИЯЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ

ҚазҰУ бүгінгі таңда көпсалалы университет ретінде бакалавриат, магистратура және докторантура деңгейлерінде жүздеген білім беру бағдарламасын ұсынады. Университеттің академиялық құрылымына механика-математика, физика-техника, химия және химиялық технология, биология және биотехнология, география және табиғатты пайдалану, тарих, заң, журналистика, халықаралық қатынастар, ақпараттық технология, философия және саясаттану, экономика және бизнес, шығыстану және басқа да факультеттер кіреді [6; 7]. Бұл факультеттерде классикалық іргелі ғылымдардан бастап, заманауи цифрлық технологиялар мен басқару салаларына дейінгі кең ауқымды бағдарламалар іске асырылады.

Білім беру бағдарламалары еңбек нарығының талаптарына және ұлттық біліктілік шеңберіне сәйкестендіріле отырып, жүйелі түрде жаңартылып отырады. Бакалавриатты бітірушілер үшін кәсіби құзыреттермен қатар, Soft Skills – сыни ойлау, коммуникация, креативтілік, командалық жұмыс дағдылары да басымдыққа ие. Магистратура және PhD бағдарламаларында ғылыми-зерттеу компоненті күшейтілген; студенттер ғылыми жобаларға тартылып, ғылыми-зерттеу институттары мен салалық кәсіпорындарда тағылымдамадан өтеді [1; 5].

Университет үштілділікті дамыта отырып, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде білім береді. Бұл, бір жағынан, ұлттық тілдің ғылым тілі ретіндегі мәртебесін нығайтса, екінші жағынан, түлектердің халықаралық еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырады. Бірқатар білім беру бағдарламалары шетелдік аккредитациялық агенттіктерде табысты аккредиттелген, бұл ҚазҰУ дипломының халықаралық деңгейде мойындалуына мүмкіндік береді [5; 8].

ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ЭКОЖҮЙЕСІ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ИНФРАҚҰРЫЛЫМ

ҚазҰУ – білім берумен қатар, елдегі ғылыми зерттеулердің маңызды бөлігін жүзеге асыратын ірі ғылыми орталық. Университет құрылымында түрлі ғылыми-зерттеу институттары, ғылыми орталықтар, зертханалар мен конструкторлық бюролар жұмыс істейді; олардың ішінде биология және биотехнология мәселелері институты, экологиялық проблемалар орталығы, ақпараттық және ғарыштық технологиялар зертханалары сияқты бірқатар жетекші құрылымдар бар [2; 7; 8].

Ғылыми-зерттеу қызметі іргелі және қолданбалы жобаларды қамтып, жаратылыстану, техникалық, әлеуметтік-гуманитарлық бағыттар бойынша дамып келеді. Университет ғалымдары ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің гранттық жобаларына, халықаралық ірі қорлар мен бағдарламалардың конкурстарына белсенді қатысады. Зерттеу нәтижелері жоғары импакт-факторлы журналдарда жарияланып, патенттер мен ноу-хаулар түрінде коммерцияландыруға ұсынылады [9; 10].

Инновациялық инфрақұрылым ретінде ҚазҰУ технопаркі, бизнес-инкубаторы, стартап-кеңістіктері және студенттік кәсіпкерлікті қолдау орталықтары маңызды рөл атқарады. Мұнда студенттер мен жас ғалымдар өз идеяларын прототип деңгейіне жеткізіп, бизнес-жобалар ретінде дамытуға мүмкіндік алады. Инновациялық жобалар көбінесе цифрлық технологиялар, «жасыл» энергетика, биотехнология, қала экологиясы, смарт-қала шешімдері сияқты бағыттарды қамтиды. Университеттің «университет-ғылым-өнеркәсіп» үштағаны форматындағы ынтымақтастығы өндіріс орындары мен мемлекеттік құрылымдар үшін өзекті шешімдер ұсынуға жағдай жасайды [9; 10].

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ӘРІПТЕСТІК ЖӘНЕ ЖАҒАНДЫҚ РЕЙТИНГТЕРДЕГІ ОРНЫ

ҚазҰУ халықаралық деңгейде танылған зерттеу университеті ретінде шетелдік жоғары оқу орындарымен және ғылыми орталықтармен кең ауқымды ынтымақтастық орнатқан. Университет 500-ге жуық шетелдік университеттер және ұйымдармен академиялық келісімдер негізінде бірлескен бағдарламалар, қос дипломды жобалар, тағылымдамалар мен академиялық мобильдік шараларын жүзеге асырады [2; 7].

Студенттер мен оқытушыларға арналған алмасу бағдарламалары (Erasmus+, Mevlana, ішкі академиялық мобильдік және т.б.) шеңберінде жыл сайын жүздеген студент шетелдік университеттерде оқу және тәжірибеден өту мүмкіндігіне ие. Сонымен бірге, ҚазҰУ-да көптеген шетелдік профессорлар дәріс оқып, бірлескен зерттеу топтарына қатысады; бұл университеттің академиялық мәдениетін интернационалдандыруға

ықпал етеді.

Жаһандық рейтингтердегі көрсеткіштер университеттің халықаралық кеңістіктегі беделін айқындайды. QS World University Rankings мәліметтеріне сәйкес, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ соңғы жылдары әлемдік үздік университеттер қатарына тұрақты еніп, Орталық Азиядағы №1 университет мәртебесін иеленіп отыр [9; 10]. Times Higher Education (THE) рейтингтерінде де университет ғылыми орта, зерттеу сапасы және халықаралық әріптестік көрсеткіштері бойынша айтарлықтай ұпай жинап, әлемдік университеттер арасында өз орнын бекіте түсуде [10; 11]. Бұл оның зерттеу нәтижелерінің цитатталуы мен халықаралық жарияланымдардағы үлесінің артып келе жатқанын дәлелдейді.

ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАР

Соңғы жылдары ҚазҰУ цифрлық трансформация мен білімді цифрландыру процестеріне ерекше назар аударып отыр. Университет қашықтан білім беру платформаларын, Learning Management System (LMS) негізіндегі электронды оқыту жүйелерін, онлайн курстар мен гибриді форматтағы сабақтарды кеңінен енгізді. Бұл үрдіс COVID-19 пандемиясы кезеңінде жаппай қашықтан оқытуға жедел көшу кезінде өзінің тиімділігін көрсетті [2; 11].

Цифрлық инфрақұрылым тек оқу үдерісімен шектелмей, студенттерді тіркеу, академиялық үлгерімді бақылау, кітапханалық ресурстарға қолжетімділік, әкімшілік процестерді автоматтандыру сияқты салаларды да қамтиды. Қашықтан қол жеткізуге болатын электронды кітапхана қорлары, цифрлық репозиторийлер мен ғылыми деректер базалары студенттер мен жас ғалымдардың сапалы ақпаратқа жылдам қол жеткізуіне мүмкіндік береді.

Қазақстандағы білім беру жүйесінің цифрландыру үдерісі аясында Bilimger.kz сияқты порталды білім беру ресурстары, цифрлы контенттер мен онлайн курстардың дамуы университеттік білімді кеңейтуге ықпал етеді; ҚазҰУ студенттері мен оқытушылары осы ұлттық білім беру экожүйесімен тығыз байланыста жұмыс істейді [1]. Университеттің өз ішіндегі инновациялық жобалар да EdTech шешімдерін, жасанды интеллект элементтерін, виртуалды және толықтырылған шындық технологияларын пайдалануға бағытталған.

ҚАЗҰУ ТҮЛЕКТЕРІ ЖӘНЕ ҚОҒАМНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК- ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНА ҚОСҚАН ҮЛЕСІ

ҚазҰУ түлектері – Қазақстан қоғамының түрлі салаларында еңбек етіп жүрген, ұлттық

элитаның елеулі бөлігін құрайтын кәсіби мамандар. Университеттің 90 жылға жуық тарихында ондаған мың түлек мемлекеттік басқару, ғылым, білім, мәдениет, бизнес, БАҚ, халықаралық ұйымдар және азаматтық секторда табысты қызмет атқарып жүр [3; 5]. Олардың қатарында мемлекеттің жоғары лауазымды тұлғалары, белгілі ғалымдар мен академиктер, халықаралық компаниялар басшылары, журналистер мен жазушылар, қоғам қайраткерлері бар.

Түлектер қауымдастығы университетпен тұрақты байланыста болып, студенттерге арналған менторлық бағдарламалар, шеберлік сабақтары мен карьерлік тренингтер ұйымдастырады. Бұл – университет экожүйесінің тұйық емес, қоғаммен үздіксіз байланыста дамып келе жатқанын көрсетеді. ҚазҰУ-дың «Alumni» ұйымы арқылы түлектер әлеуметтік жобаларға, қайырымдылық акцияларына, инфрақұрылымды дамытуға бағытталған бастамаларды қолдап, альма-матердің тұрақты дамуына үлес қосады [2; 3].

ҚазҰУ түлектерінің ел экономикасына қосқан үлесі еңбек нарығындағы сұраныспен де өлшенеді. Университетте карьерлік орталық жұмыс істеп, жұмыс берушілермен жүйелі байланыс орнатылған; түлектердің жұмысқа орналасу көрсеткіші жоғары деңгейде сақталуда. Жоғары білікті кадрлар республиканың индустриялық-инновациялық даму бағдарламаларын іске асыруға, цифрлық экономиканы қалыптастыруға, өңірлерді дамытуға және қоғамдық тұрақтылықты қамтамасыз етуге елеулі әсер етуде [6; 8; 10].

Қорытынды

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті – Қазақстанның ғана емес, бүкіл Орталық Азия аймағының ғылыми-білім беру кеңістігіндегі стратегиялық маңызы бар жоғары оқу орны. Оның 1934 жылдан бастау алатын тарихи жолы ұлттық жоғары мектептің қалыптасуы мен дамуының айқын көрінісі болып табылады. Университет іргелі және қолданбалы ғылым салаларын, заманауи білім беру бағдарламаларын, инновациялық және цифрлық технологияларды ұштастыра отырып, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуы мен жаһандық өркениетке кірігу үдерісіне зор үлес қосып келеді [2; 4; 11].

ҚазҰУ-дың көпсалалы академиялық құрылымы, халықаралық стандарттарға сай аккредиттелген білім беру бағдарламалары, қуатты ғылыми-зерттеу әлеуеті, халықаралық рейтингтердегі жоғары көрсеткіштері мен кең ауқымды әріптестік байланыстары оны жаһандық білім мен ғылым кеңістігіндегі бәсекеге қабілетті университеттер қатарына қосады [9–11]. Университеттің басты капиталы – жоғары кәсіби деңгейдегі профессор-оқытушылар құрамы мен жаһандық ойлауға қабілетті, ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген студенттері мен түлектері.

Алдағы кезеңде ҚазҰУ-дың даму перспективасы зерттеуші университет моделін тереңдету, цифрлық трансформацияны жалғастыру, инновациялық стартаптарды

қолдау, халықаралық жобалардағы қатысу үлесін арттыру, сондай-ақ ұлттық және аймақтық деңгейдегі әлеуметтік-гуманитарлық мәселелерді шешуге бағытталған ғылыми бағдарламаларды кеңейту арқылы айқындалмақ. Осылайша, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті заманауи ғылым мен білімнің көшбасшысы ретінде жоғары қабілетті мамандар даярлауды, ұлттық мүдде мен жаһандық трендтерді үйлестіре отырып, Қазақстанның интеллектуалдық болашағын қалыптастыру миссиясын табысты атқаруда.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. **«Университет туралы» - Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ ресми сайты.** – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. Қолжетімді:
<https://www.kaznu.kz/kz/17718/page/>
2. **«ҚазҰУ-дың 90 жылдығы» - Университет жаңалықтары.** – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. Қолжетімді:
<https://farabi.university/news/84934>
3. **«Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті» - Қазақша Уикипедия.** Қолжетімді:
https://kk.wikipedia.org/wiki/%D2%9A%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D2%9B_%D2%B1%D0%BB%D1%82%D1%82%D1%8B%D2%9B_%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%96
4. **«Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетіне 85 жыл» - Мезгіл ақпараттық порталы.** Қолжетімді:
<https://www.mezgil.kz/e/action/ShowInfo.php?classid=42&id=2951>
5. **ҚазҰУ білім беру бағдарламалары (бакалавриат).** – Admissions portal, Al-Farabi Kazakh National University. Қолжетімді:
https://welcome.kaznu.kz/en/education_programs/bachelor/
6. **ҚазҰУ құрылымдық бөлімдері мен факультеттері.** – Al-Farabi Kazakh National University, Structural divisions. Қолжетімді:
<https://farabi.university/university/structural-divisions/department?lang=en>
7. **ҚазҰУ профессор-оқытушылар құрамы мен факультеттері туралы деректер.** – PPS.KAZNU.KZ. Қолжетімді: <https://pps.kaznu.kz/en>
8. **Al-Farabi Kazakh National University - QS World University Rankings.** – TopUniversities. Қолжетімді:
<https://www.topuniversities.com/universities/al-farabi-kazakh-national-university>
9. **QS World University Rankings: Central Asia 2026 - Regional overview.** – QS Top Universities. Қолжетімді:
<https://www.topuniversities.com/asia-university-rankings/central-asia>
10. **Al-Farabi Kazakh National University - World rankings overview.** – Times

Higher Education (THE) WUR: KazNU rating. Қолжетімді:

<https://farabi.university/university/rating?lang=en>

11. **Al-Farabi Kazakh National University - General information.** – English

Wikipedia. Қолжетімді:

https://en.wikipedia.org/wiki/Al-Farabi_Kazakh_National_University

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.